ISSN: 2522-9699, 2616-5007

DOI 10.33930/ed.2019.5007.58(3-4)-7
УДК 069.51:930.2:327.2

ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ МУЗЕЙНИХ ЕКСПОЗИЦІЙНИХ ПРАКТИК У КОНТЕКСТІ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЗАГАРБЛЕНЬ

Ю. В. Пісчанська

Анотація.

Актуальність теми дослідження *зумовлена необхідністю критичного переосмислення музейного простору як інструменту геополітичного домінування та легітимізації насильства. Окупація не лише змінює адміністративно-територіальні межі, але й брутально трансформує історичний наратив, перетворюючи оригінальну культурну спадщину на маркер політичного суверенітету загарбника.*

Постановка проблеми. *У цьому дослідженні увага зосереджується на тому, як саме окупаційні режими використовують технологію "історичного шва", експозиційне замовчування та створення етнографічних гетто для об'єктивації загарбаних територій та позбавлення корінного населення суб'єктності.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Теоретичний фундамент дослідження базується на перетині декількох наукових напрямів: деколоніальних студій, memory studies (досліджень пам'яті), криптоісторичного аналізу та сучасної критичної музеології. Теоретичне підґрунтя для розуміння механізмів колоніального маркування, реституції та реорієнтації національних інституцій в умовах несвободи створюють праці М. Гримич, С. Кота, Е. Ріндзевічюте, К. Конксі, О. Мертельсманна, зокрема поняття "інфраструктури вилучення" та "історичного континууму" є ключовими для опису практик привласнення спадщини.*

Постановка завдання. *Метою статті є розкриття ідеологічних та інструментальних засад музейних експозиційних практик як маркера легітимізації окупантами територіальних загарблень, виявлення універсальних механізмів інтелектуального привласнення чужого минулого та деінтифікації підкореного простору.*

Виклад основного матеріалу дослідження. *Досвід протидії колоніальному тиску у сфері культури демонструє, що музейний простір для загарбання є не сховищем старожитностей, а комбінатом із виробництва нових геополітичних смислів. У статті проаналізовано багаторівневий процес трансформації завойованого ландшафту за допомогою технології "історичного шва", що перетворює воєнний грабунок на логічний етап розвитку території. Розкрито сутність "інфраструктури вилучення", де паперовий каталог стає засобом інтелектуального підкорення часу. Досліджено діяльність нацистської організації "Аненербе" в окупованому Криму, яка через маніпулятивну археологію конструювала расовий міф про "Готенланд" для морального виправдання терору. Також розглянуті особливості радянського вилучення архетипів європейської пам'яті в Балтії після 1940 р. через ідеологічну сегрегацію фондів та примусову етнографізацію культури. Зіставлення цих моделей із сучасними російськими практиками на окупованих територіях України унаочнює брутальну схему деінтифікації: тотальне мародерство оригіналів, впровадження мобільних мультимедійних сурогатів та штучне розмивання суб'єктності підкореного народу в концепті спільної колиски.*

Висновки. *Отже, музейна репрезентація в руках окупанта – це складний багатовимірний процес інституційного насильства, у якому поєднуються геополітичний, ідеологічний та пропагандистський виміри переформатування історії, де штучний візуальний скрипт служить тимчасовою декорацією для виправдання анексії. Справжнє подолання наслідків агресії та деколонізація пам'яті виявляються нерозривно пов'язаними з фізичною деокупацією територій, реституцією культурних цінностей та відновленням суверенного контролю над музейним простором.*

Ключові слова*: людина, культура, музейні практики, окупація, історична пам'ять, геополітика, агресія, суспільство, деколонізація, філософський аналіз*

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

PHILOSOPHICAL REFLECTION ON MUSEUM EXHIBITION PRACTICES IN THE LEGITIMIZATION OF TERRITORIAL SEIZURES

Yuliia Pishchanska

Abstract.

Relevance of the research. *The relevance of the research is determined by the need for a critical reassessment of museum space as an instrument of geopolitical domination and the legitimization of violence. Occupation not only changes administrative and territorial boundaries but also violently transforms historical narratives, turning original cultural heritage into a marker of the invader's political sovereignty.*

Problem statement. *This study focuses on how occupation regimes employ the technology of the "historical seam", silencing within exhibition narratives, and the creation of ethnographic ghettos to objectify seized territories and deprive indigenous populations of agency.*

Analysis of recent research and publications. *The theoretical foundation of the study is based on the intersection of several research fields: decolonial studies, memory studies, crypto-historical analysis, and contemporary critical museology. The works of M. Hrymych, S. Kot, E. Rindzevičiūtė, K. Konksi, and O. Mertelsmann provide the theoretical basis for understanding the mechanisms of colonial marking, restitution, and the reorientation of national institutions under conditions of political unfreedom. In particular, the concepts of the "infrastructure of extraction" and the "historical continuum" are key to describing practices of heritage appropriation.*

Research task. *The aim of the article is to reveal the ideological and instrumental foundations of museum exhibition practices as a marker of occupiers' legitimization of territorial seizures, as well as to identify universal mechanisms of the intellectual appropriation of someone else's past and the de-identification of conquered space.*

Main material presentation. *The experience of countering colonial pressure in the cultural sphere demonstrates that, for an invader, museum space is not a repository of antiquities but a mechanism for producing new geopolitical meanings. The article analyzes the multi-layered process of transforming a conquered landscape through the technology of the "historical seam", which turns wartime plunder into a logical stage in the development of a territory. The essence of the "infrastructure of extraction" is revealed, in which a paper catalogue becomes a means of the intellectual subjugation of time. The study examines the activities of the Nazi organization Ahnenerbe in occupied Crimea, where manipulative archaeology was used to construct the racial myth of "Gotenland" and morally justify terror. It also considers the specific features of the Soviet extraction of archetypes of European memory in the Baltic states after 1940 through the ideological segregation of collections and the forced ethnographization of culture. A comparison of these models with contemporary Russian practices in the occupied territories of Ukraine reveals a brutal scheme of de-identification: the total looting of original artefacts, the introduction of mobile multimedia surrogates, and the artificial dilution of the subjugated people's subjectivity within the concept of a "common cradle".*

Conclusions. *Thus, museum representation in the hands of an occupier is a complex, multidimensional process of institutional violence in which geopolitical, ideological, and propagandistic dimensions of historical reformatting are combined, while an artificial visual script serves as a temporary decoration for justifying annexation. Genuine overcoming of the consequences of aggression and the decolonization of memory are inextricably linked with the physical de-occupation of territories, the restitution of cultural property, and the restoration of sovereign control over museum space.*

Key words: *human, culture, museum practices, occupation, historical memory, geopolitics, aggression, society, decolonization, philosophical analysis.*

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю критичного переосмислення музейного простору як інструменту геополітичного домінування та легітимізації насильства. Окупація не лише змінює адміністративно-територіальні межі, але й брутально трансформує історичний наратив, перетворюючи оригінальну культурну спадщину на маркер політичного суверенітету загарбника. Пережитий регіоном досвід анексії та культурного відчуження не можна звести до фіксації матеріальних втрат, оскільки він включає глибинні процеси деінтифікації простору, ідеологічного підкорення часу та штучного конструювання ідентичностей, які вимагають ретельного деколоніального

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

аналізу.

Постановка проблеми. У цьому дослідженні увага зосереджується на тому, як саме окупаційні режими використовують технологію “історичного шва”, експозиційне замовчування та створення етнографічних гетто для об’єктивації загарбаних територій та позбавлення корінного населення суб’єктності. Також важливим є розуміння сенсу музейної вітрини як ідеологічного скрипту переможців, етикою привласнення чужого минулого та роллю інвентаризації і деокупації як єдиних дієвих механізмів відновлення історичної справедливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний фундамент дослідження базується на перетині декількох наукових напрямів: деколоніальних студій, memory studies (досліджень пам'яті), криптоісторичного аналізу та сучасної критичної музеології. Теоретичне підґрунтя для розуміння механізмів колоніального маркування, реституції та реорієнтації національних інституцій в умовах несвободи створюють праці М. Гримич, С. Кота, Е. Ріндзевічюте, К. Конксі, О. Мертельсманна, зокрема поняття “інфраструктури вилучення” та “історичного континууму” є ключовими для опису практик привласнення спадщини.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття ідеологічних та інструментальних засад музейних експозиційних практик як маркера легітимізації окупантами територіальних загарблень, виявлення універсальних механізмів інтелектуального привласнення чужого минулого та деінтифікації підкореного простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музейна експозиція — це завжди фінал військової кампанії, зафіксований у склі та етикетках. Простір завойованої території ніколи не вважається остаточно привласненим, доки туди не прийде людина з інвентарною книгою, штангенциркулем та ідеологічною концепцією “правильного” минулого. Простір загарбання потребує не лише багнетів, а й кураторів. Коли загарбник заходить на чужу землю, перше, що він бачить — це неправильна історія. Вона занадто жива, вона стирчить із землі руїнами і розмовляє місцевим діалектом, відображаючи те, як “культурний ландшафт фіксує ідентичність через просторові маркери” [1, с. 45]. Її не можна просто підірвати динамітом, її треба упакувати. Потрібно створити таку систему координат, де поява солдата метрополії виглядала б не як грабунок, а як логічний, завершальний етап розвитку тутешнього ландшафту. Окупація стає легітимною не тоді, коли підписують капітуляцію, яку завжди можна переписати або порушити, а тоді, коли місцевий хаос підкоряється метропольному каталогу. Музей у руках загарбника анестезує насильство, перетворюючи свіжу кров на героїчне та неминуче минуле, адже, як зазначає Сергій Кот, у таких умовах відбувається “знищення національних культур як самобутнього історичного явища, привласнення національних культурних багатств та їхнє використання у нацистській пропаганді з метою ідеологічних впливів, повне знищення небажаних свідоцтв їхнього самобутнього історичного розвитку та національних символів, переписування їхньої історії з метою обґрунтування “історичних прав” “германської раси” на їхню територію та зверхність над ними” [2, с. 455], що провінціалізує місцевих мешканців, доводячи їхню неспроможність самостійно доглядати за власною спадщиною, та створює штучний історичний континуум від умовного неоліту до поточного генерал-губернатора.

Щоб змусити відвідувача повірити в історичні права завойовника на нову територію, окупаційні режими використовують технологію “історичного шва”, яка тримається на кількох перевірених часом кураторських фокусах. Першим інструментом є експозиційне замовчування, так звана сліпа пляма, коли цілі періоди самостійного розвитку регіону просто вимиваються з вітрин. Радянські краєзнавчі музеї на окупованих територіях Західної України чи Балтії майстерно створювали чорні діри між XIV та XX ст., намагаючись довести, що “національні інституції мають бути повністю інтегровані в єдину радянську ідеологічну парадигму” [9, с. 112]. Другим фокусом є магія етнографічного гетто, коли місцевій культурі відмовляють у державній суб'єктності, філософії та високій культурі, понижуючи її до рівня солом'яних стріх, вишиванок, личаків та дерев'яних ложок у залі побуту місцевих племен, поки імперська велич демонструється мармуром і золотом. Це формує підсвідомий месидж про нездатність тубільців побудувати залізницю чи водопровід без допомоги імперії. Третім методом стає археологічна спекуляція, де будь-яка знайдена в найглибшому шарі іржава слов’янська чи скандинавська фібула оголошується доказом прадавньої присутності метрополії, а метри попелу від інших цивілізацій, візантійських міст, генуезьких фортець та

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

татарських поселень над нею просто ігноруються, оскільки окупаційна влада завжди прагне "асимілювати і розчинити український етнос, його давню і самобутню історію та культуру у імперському "казані" [2, с. 197].

Першим прикладом тотальної, науково вивіреної утилізації чужої спадщини в інтересах метрополії став Єгипетський похід Наполеона Бонапарта. Французький раціоналізм Директорії підказав майбутньому імператору, що контроль над часом важливіший за контроль над простором, через що наукова експедиція перетворилася на інструмент інтелектуального підкорення Сходу [4, с. 17-18]. Разом із сорока тисячами багнетів Наполеон привіз до Єгипту понад 160 цивільних вчених, геодезистів, математиків, архітекторів та художників Комісії наук і мистецтв. Розуміючи тимчасовість військової окупації, Бонапарт зробив ставку на вічну текстову та візуальну фіксацію, яка залишає право володіння за тим, хто створив перший каталог і замалював руїни французьким олівцем. Заснований у Каїрі Інститут Єгипту став вищим експертним органом при окупаційній армії, запустивши триступеневу інфраструктуру вилучення, де сучасне арабське та коптське населення оголосили випадковими декораціями на руїнах фараонів, усе матеріальне минуле упакували в гігантський двадцятитомний "Опис Єгипту", а оригінали почали готувати до експорту в майбутній Лувр. Навіть коли французька армія зазнала поразки від англо-османської коаліції, а Розеттський камінь за умовами капітуляції став воєнним трофеєм британської корони, матриця імперського музею була створена, адже британська адміністрація швидко перейняла французький метод легітимізації через накопичення старожитностей [4, с. 25]. Хижаки лише переписали інвентарні номери на свій колір для Британського музею, заперечивши право самого Єгипту на власне минуле.

Цей підхід у XX ст. радикалізували нацисти, підвівши расову теорію під територіальні загарбання та географічні анексії, де музеям відводилася роль трансляторів "історичного права німецької нації на життєвий простір" [6, с. 29]. Діяльність організації "Аненербе" під керівництвом штурмбаннфюрера СС Карла Керстена на території окупованого Криму у 1942 р. продемонструвала злиття академічної науки з машиною терору. За особистим планом Гітлера та Гіммлера півострів мав перетворитися на німецьку колонію "Готенланд" із тотальним виселенням слов'ян і татар, а Сімферополь планували перейменувати на Готенсбург, оскільки Третій Райх намагався "науково довести виключно германську приналежність кримського простору" [5, с. 204]. Для легітимізації цього наміру "Аненербе" розпочало масові розкопки фортеці Мангуп та кримських курганів, де будь-який залізний черепок оголошувався суто германським артефактом, про що свідчили офіційні рапорти, які стверджували, що знайдені матеріали беззаперечно маркують готську присутність як домінантну [5, с. 12]. Сімферопольський краєзнавчий музей зазнав жорсткої ревізії, де радянські та слов'янські зали ліквідували фізично, а античні вітрини перебудували під міф про те, що німецький солдат просто повернувся в прадавній дім своїх предків-готів [5, с. 211]. Музейна практика Третього Райху давала солдату моральне виправдання для терору, а під час відступу у 1943 р. вчені СС вивезли найцінніші керченські та бахчисарайські колекції старожитностей до Німеччини.

Радянська інтеграція музеїв Балтії після анексії 1940 р. застосувала іншу модель символічного насильства — хірургічне переформатування європейської пам'яті на користь класового міфу, де за кілька місяців належало перетворити Литву, Латвію та Естонію на віковічних братів російського народу [9, с. 32]. Радянські інспектори з Наркомпросу та НКВС розділили колекції на три ідеологічні категорії, де портрети міжвоєнних лідерів Ульманіса, Пятса, Смятони, національні прапори та релігійні реліквії знищувалися або замикалися у спецсховищах, оскільки радянська музеологія вимагала повної реорієнтації національної культури у бік етнографізації [6, с. 29-30]. З експозицій повністю вимили контекст Ганзейського союзу та шведського права, замінивши його наративом про прогресивність завоювань Петра I. Дослідниця Егле Ріндзевічюте наголошує, що в цей період "музеї перетворилися на інструменти конструювання нової радянської балтійської ідентичності, повністю позбавленої західного вектору" [8, с. 670-671]. У Вільнюсі окупаційна влада відкрила Музей атеїзму в бароковому костелі Святого Казимира, перетворивши храм на простір ідеологічного терору з карикатурами та макетами супутників. Створені в кожній столиці Музеї революції через зрежисовані фотографії щасливих робітників легітимізували брутальний факт введення військ НКВС, перетворюючи політичну брехню на матеріальний факт для нових поколінь.

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Сучасні російські практики на тимчасово окупованих територіях України намагаються копіювати всі ці історичні моделі, проте через брак інтелектуальної глибини французів чи системності німців скочуються у фарс і відкрите мародерство. Легітимізація загарбань сьогодні відбувається через триетапний механізм деідентифікації простору, який починається з тотального вилучення оригіналів, коли з Маріуполя, Мелітопольського краєзнавчого музею та Херсонського художнього музею масово вивозиться скіфське золото, картини Куїнджі й Айвазовського та старовинні книги, щоб залишити край без матеріальних доказів його унікальності [3; 7]. Потім порожні зали заповнюються мультимедійними сурогатами на кшталт мобільних виставок "Росія — моя історія", де гігантські світлодіодні екрани без жодного справжнього експоната дозволяють переписувати тексти за одну ніч залежно від коливань лінії партії, починаючи історію Півдня України з Катерини Другої та Потьомкіна. Наостанок уцілілі експонати підганяються під концепт спільної колиски, де українська культура позбавляється самостійності, а українські рушники вішають поруч із російськими лаптями під загальним заголовком побуту південноруських губерній. В окупаційних залах змінюється топоніміка на імперські назви на кшталт Новоросії чи Таврійської губернії, вибудовується естетична ієрархія меншовартості місцевих виробів порівняно з підсвіченими метропольними, а центральне місце віддається сакралізації зброї завойовників, гармат та багнетів, тобто знаряддям територіальної анексії..

Усі ці зусилля професорів та кураторів виявляються крихкими декораціями, які тримаються лише доти, доки за дверима стоїть солдат із автоматом. Історія — це технічний скрипт, але коли його пишуть за допомогою крадених речей, вигаданих готів та кривих дзеркал мультимедійних проєкторів, він втрачає силу пропаганди і стає документом злочину. Радянський музейний експеримент у Балтії повністю провалився під час Співаючої революції, коли приватна домашня пам'ять виявилася міцнішою за марксистські вітрини, продемонструвавши, що "етнографічні та національні колекції здатні швидко реорієнтуватися на відновлення державної суверенності" [7, с. 38]. Справжня інвентаризація та повернення речей завжди починається не з кабінетів істориків, а з деокупації територій, адже "реституція культурних цінностей — це відновлення прав власності на культурні цінності у випадку їх незаконного привласнення, яке передбачає зобов'язання щодо повернення законним власникам (фізичним та юридичним особам) предметів історичного, художнього, наукового та іншого культурного значення, втрачених ними в результаті прямих чи опосередкованих наслідків воєнної окупації іноземною державою, викрадення та нелегального вивезення за межі території країни походження (де предмет культури було створено, знайдено або де він перебував на законних підставах)" [2, с. 918]. Тоді фальшиві вітрини розбиваються, брехливі написи на етикетках змиваються, а вкрадені боги повертаються до своїх справжніх храмів, залишаючи окупаційним кураторам лише брудну роль у криптоісторії світового мародерства, яку не сховати за жодними викраденими каталогами на кордоні.

Висновки. Отже, музейна репрезентація в руках окупанта – це складний багатовимірний процес інституційного насильства, у якому поєднуються геополітичний, ідеологічний та пропагандистський виміри переформатування історії, де штучний візуальний скрипт служить тимчасовою декорацією для виправдання анексії. Аналіз історичних прецедентів від наполеонівської інфраструктури вилучення до расових спекуляцій організації "Аненербе" та радянської практики хірургії пам'яті в Балтії доводить, що загарбник завжди намагається легітимізувати територіальні надбання через інтелектуальне підкорення часу та деінтифікацію підкореного простору. Сучасні російські кураторські маніпуляції на тимчасово окупованих територіях України, засновані на тотальному мародерстві оригіналів та впровадженні мобільних мультимедійних сурогатів, лише підтверджують універсальність цієї колоніальної матриці. Проте досвід балтійських країн наочно демонструє, що подібні ідеологічні конструкції є надзвичайно крихкими і розсипаються, щойно зникає силова підтримка режиму. Справжнє подолання наслідків агресії, деколонізація пам'яті та повернення суб'єктності поневоленим народам виявляються нерозривно пов'язаними з фізичною деокупацією територій, міжнародно-правовою реституцією викрадених культурних цінностей та повним відновленням суверенного контролю над музейним простором, що перетворює фальшиву окупаційну наочність на прямий документ злочину.

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Список використаних джерел:

1. *Антропологія простору* 2017, Т. 1 : Культурний ландшафт Києва та околиць, наук. ред. М. Гримич, Київ : *Видавництво Дуліби*, 316 с.
2. Кот, СІ 2020, *Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX — початок XXI ст.),* Київ : Інститут історії України НАН України, 1020 с.
3. *Викрадення військовими РФ національних цінностей України з музею в окупованому Мелітополі – розпочато провадження* 2022, Офіс Генерального прокурора : веб-сайт, 10 травня. Доступно : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/vikradennya-viiskovimi-rf-nacionalnix-cinnostei-ukrayini-z-muzeyu-v-okupovanomu-melitopoli-rozpocato-provadzennya> [2 Березень 2026].
4. Jomard, E-F, et al. 1821, *Description de l'Égypte, ou recueil des observations et des recherches qui ont été faites en Égypte pendant l'expédition de l'armée française*. Tome 1. 2e éd. Paris : Imprimerie de C.-L.-F. Panckoucke. Available from : <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k279983> [2 March 2026].
5. Kater, MH 2006, *Das "Ahnenerbe" der SS 1935–1945: Ein Beitrag zur Kulturpolitik des Dritten Reiches*. München : Oldenbourg Verlag, 514 s.
6. Konksi, K 2007, 'Sovietisation and the Estonian National Museum during 1940s–1950s', *Journal of Ethnology and Folkloristics*, Vol. 1, no. 1–2, pp. 29–38.
7. Mullins, C 2022, 'Ukraine's heritage is under direct attack: why Russia is looting the country's museums', *The Guardian,* 27 May. Available from : <https://www.theguardian.com/artanddesign/2022/may/27/ukraine-russia-looting-museums> [2 March 2026].
8. Rindzevičiūtė, E 2010, 'Soviet Lithuanians, Amber and the "New Balts": Historical Narratives of National and Regional Identities in Lithuanian Museums, 1940–2009', *Culture Unbound*, Vol. 2, no. 5, pp. 665–694.
9. *The Sovietization of the Baltic States, 1940–1956* 2003, Mertelsmann, O. (ed.). Tartu : Kleio. 254 p.

References:

1. *Antropologiia prostoru [Anthropology of Space] 2017, T. 1: Kulturnyi landshaft Kyieva ta okolyts [Vol. 1: The Cultural Landscape of Kyiv and Its Environs]*, Hrymych, M. (ed.). Kyiv : *Vydavnytstvo Duliby*, 316 s. [in Ukrainian].
2. Kot, SI 2020, *Povernennia i restytutsiia kulturnykh tsinnostei u politychnomu ta kulturnomu zhytti Ukrainy (XX — pochatok XXI st.) [Return and Restitution of Cultural Property in the Political and Cultural Life of Ukraine, 20th — Early 21st Century]*. Kyiv : Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1020 s. [in Ukrainian].
3. *Vykradennia viiskovymy RF natsionalnykh tsinnostei Ukrainy z muzeiu v okupovanomu Melitopoli – rozpochato provadzhennia [The Theft of Ukraine's National Treasures from the Museum in Occupied Melitopol by Russian Military Personnel – Proceedings Have Been Initiated]* 2022, Office of the Prosecutor General : website, 10 May. [in Ukrainian]. Available from : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/vikradennya-viiskovimi-rf-nacionalnix-cinnostei-ukrayini-z-muzeyu-v-okupovanomu-melitopoli-rozpocato-provadzennya> [2 March 2026].
4. Jomard, E-F, et al. 1821, *Description de l'Égypte, ou recueil des observations et des recherches qui ont été faites en Égypte pendant l'expédition de l'armée française*. Tome 1. 2e éd. Paris : Imprimerie de C.-L.-F. Panckoucke. [in French]. Available from : <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k279983> [2 March 2026].
5. Kater, MH 2006, *Das "Ahnenerbe" der SS 1935–1945: Ein Beitrag zur Kulturpolitik des Dritten Reiches*. München : Oldenbourg Verlag, 514 s. [in German].
6. Konksi, K 2007, 'Sovietisation and the Estonian National Museum during 1940s–1950s', *Journal of Ethnology and Folkloristics*, Vol. 1, no. 1–2, pp. 29–38.
7. Mullins, C 2022, 'Ukraine's heritage is under direct attack: why Russia is looting the country's museums', *The Guardian,* 27 May. Available from : <https://www.theguardian.com/artanddesign/2022/may/27/ukraine-russia-looting-museums> [2 March 2026].
8. Rindzevičiūtė, E 2010, 'Soviet Lithuanians, Amber and the "New Balts": Historical Narratives of National and Regional Identities in Lithuanian Museums, 1940–2009', *Culture Unbound*, Vol. 2, no. 5, pp. 665–694.
9. *The Sovietization of the Baltic States, 1940–1956* 2003, Mertelsmann, O. (ed.). Tartu : Kleio. 254 p.

Надійшло до видання / Received *05.03.2026*
Прийнято до друку / Accepted *01.04.2026*